

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

IHMISOIKEUSKESKUS

Toimintakertomus 2018

IHMISOIKEUSKESKUS
TOIMINTAKERTOMUS 2018

Taitto: Joonas Tupala
© Ihmisoikeuskeskus
2019 Helsinki

Esipuhe	4
Osa I	
Ihmisoikeuskeskus	5
1. Kansallinen ihmisoikeusinstituutio (NHRI)	5
2. Ihmisoikeuskeskus	6
3. Ihmisoikeusvaltuuskunta	7
4. Kansainvälinen yhteistyö	8
Osa II	
Perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen	9
1. Perus- ja ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen edistäminen	9
2. Koulutus perus- ja ihmisoikeuksista	10
3. Perus- ja ihmisoikeusosaamisen vahvistaminen opettajankoulutuksessa	11
4. Kansainvälinen yhteistyö ihmisoikeuskasvatuksessa	11
5. Aloitteet ja lausunnot	11
6. Julkaisut	12
7. Tiedotus	12
8. Tilaisuudet	13
Osa III	
Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seuranta	14
1. Seuranta edistämistyön edellytyksenä	14
2. Ihmisoikeuskeskuksen seurantatoiminta	15
3. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon seuranta	15
4. Valitukset ja kantelut kansainvälisille lainkäyttö- ja tutkintaelimille	17
Osa IV	
Erityistehtävä - YK:n vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanon edistäminen ja seuranta	20
1. Vammaisyleissopimuksen mukainen kansallinen mekanismi ja viranomaisyhteistyö	20
2. Vammaisten henkilöiden yhteiskunnallisen osallisuuden edistäminen	21
3. Vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen seuranta	22
4. Vammaisten ihmisoikeuskomitea (VIOK) ja EOA:n kanslian vammaistiimi	22
5. Osallistuminen vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyvään kansainväliseen toimintaan	23
Osa V	
Teema-artikkeli: Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon seuranta ja uudistukset raportointimenettelyissä	24
1. Ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon seuranta ja valvonta	24
2. Ihmisoikeuskeskuksen seuranta- ja raportointitoiminta	25
3. Määräaikaisraportointi kansainvälisten ihmisoikeussopimusten toteutumisesta	27
4. Uudistukset määräaikaisraportoinnissa ja seurannan kehittäminen	29
5. UPR- Yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu	30
6. Yksilövalitukset ja järjestökantelut kansainvälisille lainkäyttö- ja tutkintaelimille	30
Liitteet	32
Liite 1. Ihmisoikeuskeskuksen henkilöstö vuonna 2018	32
Liite 2. Vammaisten henkilöiden ihmisoikeuskomitean jäsenet	32
Liite 3. Ihmisoikeusvaltuuskunnan jäsenet 2016-2020	33

Esipuhe

Yhteiskunnan nopea muutos, teknologian kehittyminen ja turvallisuusympäristössä tapahtuneet muutokset tuovat mukanaan uusia haasteita, joilla on vaikutusta myös perus- ja ihmisoikeuksille. Tuskin koskaan muutos on ollut niin nopeaa kuin tällä hetkellä, erityisesti teknologian alalla. Digitalisaatio, tekoäly ja algoritmit ovat jo nyt läsnä lähes kaikkialla. Ymmärrys niiden vaikutuksista ja niiden sääntely kulkevat teknologisen kehityksen perässä. Myös perus- ja ihmisoikeustoimijat ovat aktivoituneet tutkimaan niiden merkitystä. Ihmisoikeuskeskus seurasi kehitystä erityisesti sen eurooppalaisten yhteistyökumppaneiden, kuten EU:n perusoikeusviraston tutkimustyön kautta.

Suuret rakenteelliset muutokset, kuten SOTE- ja maakuntauudistus ja tiedustelulainsäädäntöpaketti etenivät eduskunnassa vuoden 2018 aikana. Tätä kirjoitettaessa helmikuun puolessa välissä eduskunta vielä käsitteli niitä koskevia lakeja. Nimenomaan perus- ja ihmisoikeudet, niiden turvaaminen uudistuksissa, olivat kummankin osalta käsittelyn keskiössä, samoin kuin eduskunnan perustuslakivaliokunnan rooli.

Vuoden aikana keskustelua käytiin myös havaituista epäkohdista lastensuojelussa ja vanhustenhuollossa. Ilmi tulleet ongelmat johtivat poikkeukselliseen lisämäärärahan myöntämiseen eduskunnan oikeusasiamiehen kanslialle vanhusten oikeuksien valvonnan ja edistämisen tehostamiseksi vuoden lopussa.

Tietoa perus- ja ihmisoikeuksista tarvitaan kaikessa viranomaistoiminnassa, lainvalmistelussa, opetuksessa, yritystoiminnassa ja julki-

sessä keskustelussa. Perus- ja ihmisoikeuksiin sisältyvät periaatteet, normit ja niiden tulkinnat myös kehittyvät ajan myötä. Niistä pitää tarjota tietoa ja koulutusta eri tahoille ja tasoille. Tätä työtä Ihmisoikeuskeskus jatkoi sen kasvatuksen- ja koulutuksen edistämistehtävässä ja erityisesti opetustoimen alalla.

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista pitää myös tarkasti valvoa ja seurata, jotta ongelmiin voidaan puuttua. Ihmisoikeuskeskus jatkoi seurantatyötä ja valmisteli vuoden aikana mm. yhteistyössä oikeusministeriön ja EU:n perusoikeusviraston kanssa kansallista kyselytutkimusta, jonka tuloksena ensimmäisen kerran Suomessa saadaan tietoa oikeuksien toteutumisesta, myös vertailukelpoisesti eri ihmisryhmien välillä. Kansalliseen osioon valittiin vammaiset henkilöt ja suurimmat kieliryhmät.

Haasteena tehokkaalle ja vaikuttavalle perus- ja ihmisoikeustoiminnalle on edelleen se, miten valvontaa, seurantaa ja edistämistä saadaan kehitettyä pirstaleisessa perus- ja ihmisoikeusarkkitehtuurissa, mikä meillä Suomessa on. Toimijoita on monia, joista monet pieniä tehtäviinsä nähden. Yhdeksi tavoitteeksi seuraavalle vaalien jälkeiselle hallitukselle pitääkin asettaa perus- ja ihmisoikeustyön toimintaedellytysten parantaminen.

14.2.2019

Sirpa Rautio,
Ihmisoikeuskeskuksen johtaja

1 Ihmisoikeuskeskus

1. Kansallinen ihmisoikeusinstituutio (NHRI)

Ihmisoikeuskeskus ja sen ihmisoikeusvaltuuskunta yhdessä eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa muodostavat Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution. Ihmisoikeuskeskus edistää ja seuraa ihmisoikeuksien toteutumista ja edistää yhteistyötä. Sen toimivalta kattaa periaatteessa myös yksityiset tahot, kuten yritystoiminnan. Ihmisoikeusvaltuuskunta edistää eri toimijoiden välistä tiedonkulkua ja käsittelee laajakantoisia ja periaatteellisesti merkittäviä perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä. Eduskunnan oikeusasiamies valvoo ja edistää viranomaisten toiminnan laillisuutta sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista mm. tutkimalla kanteluita ja tekemällä tarkastuksia¹.

Ihmisoikeusinstituutioiden kansainvälinen verkosto GANHRI (Global Alliance of National Human Rights Institutions) myönsi Suomen kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle A-statuksen vuonna 2014. A-statuksen saaneiden instituutioiden katsotaan täyttävän Pariisin periaatteiden vaatimukset kokonaisuudessaan. A-statuksen myötä Suomen kansallisella ihmisoikeusinstituutiolla on puheoikeus YK:n ihmisoikeusneuvostossa ja äänioikeus GANHRI:ssa. Ihmisoikeuskeskus edustaa pääsääntöisesti Suomen kansallista ihmisoikeusinstituutiota kansainvälisessä ja eurooppalaisessa ihmisoikeusyhteistyössä lakimääräisten tehtäviensä mukaisesti.

Kansalliset ihmisoikeusinstituutiot (National Human Rights Institutions, NHRIs) täyttävät vuonna 1993 YK:n yleiskokouksessa hyväksytyjen Pariisin periaatteiden vaatimukset:

- ovat lailla perustettuja
- ovat itsenäisiä ja riippumattomia
- ovat kokoonpanoltaan pluralistisia
- edistävät ja turvaavat ihmisoikeuksia
- niillä on riittävät tutkintavaltuudet, resurssit sekä toimivalta tehtäviensä hoitamiseen

¹ <https://www.oikeusasiamies.fi/fi>

2. Ihmisoikeuskeskus²

Ihmisoikeuskeskuksen vuoden 2018 budjetti oli 593 000 euroa, joka ylitettiin noin 30 000 eurolla. Ihmisoikeuskeskuksessa oli vuonna 2018 pysyviä virkoja neljä (johtaja, kolme asiantuntijaa). Näiden lisäksi keskuksessa työskenteli määräaikaisena kansainvälisten asioiden koordinaattori sekä kaksi avustavaa asiantuntijaa osan vuodesta.

Ihmisoikeuskeskuksen vuoden 2018 tavoitteet asetettiin toimintasuunnitelmassa³, jonka Ihmisoikeusvaltuuskunta hyväksyi syyskuussa 2017. Ihmisoikeuskeskus katsoo saavuttaneensa asetetut tavoitteet hyvin.

Perus- ja ihmisoikeuksien edistämisen osaluoteita ovat koulutus, tutkimus, tiedotus ja yleinen edistäminen. Ihmisoikeuskeskuksen omat verkkoluennot levisivät entisestään. Perus- ja ihmisoikeuskoulutushankkeet etenivät hyvin ja niissä saatiin tuloksia. Tämän mahdollisti suunnitelmallinen työ, koulutustyön lisäresurssit sekä yhteistyö eri tahojen kanssa. Ihmisoikeuskeskus jatkoi mm. yhteistyötä ihmisoikeuskasvatuksessa Helsingin yliopiston kanssa.

Perus- ja ihmisoikeustutkimuksen osalta Ihmisoikeuskeskus teetti kansainvälisesti vertailevan selvityksen taustoittamaan transseksuaalin sukupuolen vahvistamista koskevan lain (ns. translain) uudistamistarpeita. Ihmisoikeuskeskus osallistui myös Suomen akatemian ikääntyvien ja hoivan huippututkimusyksikön neuvottelukunnan toimintaan.

Suunnitelmallisuus keskuksen tiedottamisessa lisääntyi ja sen kohdistettu koulutus- ja kasvatusviestintä oli tuloksellista.

Ihmisoikeuksien toteutumisen seuranta kehitettiin voimakkaasti. Määriteltyjen teemojen osalta annettiin määräaikaisraportointiin aiempaa laajemmin lausuntoja ja osallistuttiin kuulemistilaisuuksiin. Tämän mahdollisti mm. laaja yhteistyöverkosto. Edistämisen ja seurantatyötä tehtiin myös antamalla lausuntoja ja tekemällä

kannanottoja (mukaan lukien oma-aloitteiset) useista teemoista kotimaisille ja kansainvälisille toimijoille.

YK:n vammaisyleissopimuksen edistäminen ja seuranta ja yhteistyö viranomaisten ja vammaisjärjestöjen kanssa kehittyi ja ajantasaista kokemuseräistä tietoa saatiin mm. vammaisille henkilöille tehdyn verkkokyselyn kautta.

Ihmisoikeuskeskus osallistui kansainväliseen ja eurooppalaiseen yhteistyöhön sekä GANHRI:n että ENNHRI:n hallituksen jäsenenä ja Euroopan perusoikeusviraston (FRA) hallintoneuvoston puheenjohtajana. Keskus on pystynyt aktiivisesti vaikuttamaan sen omien verkostojen toiminnan kehittämiseen.

Tämän vuoden toimintakertomuksen teemaksi (Osa V) valittiin kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon seuranta ja määräaikaisraportointi. Teemaosiossa avataan tarkemmin, mitä tähän työhön sisältyy ja mitä hyötyä siitä on keskukselle, laajemmin perus- ja ihmisoikeustyölle sekä yksilön oikeuksien toteutumiselle.

Ihmisoikeuskeskuksen lakisäätteiset tehtävät

- Edistää perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvää tiedotusta, koulutusta, kasvatusta ja tutkimusta.
- Laatia selvityksiä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta
- Tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi.
- Osallistua perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön.
- Huolehtia muista vastaavista perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä tehtävistä.
- Edistää, suojella ja seurata YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

2 Lisätietoa Ihmisoikeuskeskuksen toiminnasta www.ihmisoikeuskeskus.fi

3 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/julkaisut2/toimintakertomukset-ja-toimintas/>

3. Ihmisoikeusvaltuuskunta⁴

Ihmisoikeuskeskuksen ihmisoikeusvaltuuskunta toimii perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden kansallisena yhteistyöelimenä. Se käsittelee laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä perus- ja ihmisoikeusasioita ja hyväksyy vuosittain Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelman ja toimintakertomuksen.

Ihmisoikeusvaltuuskunnan ja työvaliokunnan puheenjohtajana toimii Ihmisoikeuskeskuksen johtaja. Nykyisen (2.) valtuuskunnan toimikausi on 1.4.2016–31.3.2020. Valtuuskunnassa on 38 jäsentä, mukaan luettuna erityisvaltuutetut sekä ylimpien laillisuusvalvojien ja Saamelaiskäräjien edustajat. Valtuuskunta kokoontui toimivuoden aikana neljä kertaa.

Maaliskuun kokouksen teemana oli naisiin kohdistuva väkivalta. Aiheesta kuultiin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja Amnesty Internationalin asiantuntijoiden alustukset. Keskustelussa kiinnitettiin erityistä huomiota resurssihin, rakenteisiin, ennaltaehkäisyyn, uhrien asemaan ja eri vähemmistöryhmien yhdenvertaisuuteen palveluihin.

Kesäkuun kokouksen teemana oli tietosuojat, biometriset tunnisteet ja niiden PIO-ulottuvuudet. Aihetta olivat avaamassa Euroopan perusoikeusviraston, rajavartiolaitoksen ja maahanmuuttoviraston asiantuntijat. Keskustelussa pohdittiin mm. tietoturvaan liittyviä ongelmia, biometristen tietojen käyttöä, tietojen siilou-

tumista ja virheellisten tietojen korjaamisen vaikeutta sekä arkaluontoisen tiedon käsittelyä.

Lokakuun kokouksen yhteydessä pidettiin kolme työpajaa ajankohtaisista PIO-ongelmista laillisuusvalvojien ja erityisvaltuutettujen työssä. Valtuuskunta koosti omia ajankohtaisiksi kokemiaan teemoja, joista laaditaan alustava kannanotto hallitusohjelmaa varten. Ihmisoikeusvaltuuskunta hyväksyi myös kannanoton, jolla vaadittiin naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisten toimien vahvistamista⁵. Kannanotto toimitettiin tuoreeltaan mm. Suomessa vierailleelle Euroopan neuvoston Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanoa valvovalle GREVIO-komitean delegaatiolle.

Joulukuun kokouksessa (järjestettiin 14.1.2019) jatkettiin ajankohtaisten teemojen koosteen käsittelyä ja keskusteltiin tarkemmin aineiston käyttömahdollisuuksista mm. hallitusohjelman valmisteluun vaikuttamiseksi.

Valtuuskunnan alaisuudessa toimii pysyvinä jaostoina työvaliokunta ja Vammaisten ihmisoikeuskomitea (VIOK). Työvaliokunta auttaa valtuuskunnan kokousten valmistelussa. VIOK on vammaisten henkilöiden ja vammaisjärjestöjen osallistamismekanismi kansallisen ihmisoikeusinstituution työhön yleisesti sekä YK:n vammaisyleissopimuksen (CRPD) seuranta- ja edistämismenettelyyn hallituksen esityksen (HE 284/2014 vp) mukaisesti.

4 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/ihmisoikeusvaltuuskunta/>

5 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/ihmisoikeusvaltuuskunta/ihmisoikeusvaltuuskunnan-kannano/>

Ihmisoikeusvaltuuskunnan kannanotto naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisten toimien vahvistamisesta

Ihmisoikeusvaltuuskunta vaati 3.10.2018 tekemässään kannanotossa tehokkaampia toimia naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi. Työlle tulee taata nykyistä kattavammat resurssit ja toimintaa valvomaan tulee perustaa erityinen kansallinen taho.

4. Kansainvälinen yhteistyö⁶

Perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön (jäljempänä kansainvälinen yhteistyö) osallistuminen on yksi Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteisistä tehtävistä. Useimmat perus- ja ihmisoikeushaasteet ovat yhteisiä ja rajoja ylittäviä. Siksi on tärkeää kehittää ja vahvistaa kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden kansainvälistä yhteistyötä.

Vuonna 2018 Ihmisoikeuskeskuksen osallistui aktiivisesti kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden väliseen yhteistyöhön niiden eurooppalaisen verkoston (ENNHRI) hallituksessa (3/2019 asti) ja työryhmissä sekä kansainvälisen verkoston (GANHRI) hallituksessa (3/2019 asti).

ENNHRI:n hallituksen jäsenenä Ihmisoikeuskeskus pyrki varmistamaan, että vuosille 2018–2021 hyväksytyt strategian tavoitteet ja teemaprioriteetit toteutuvat ENNHRI:n toiminnassa. Vuoden aikana keskus kommentoi näistä lähtökohdista käsin ENNHRI:n toiminta- ja rahoitussuunnitelmia, kannanottoja ja aloitteita sekä osallistui hallituksen ja sihteeristön työnjohon kehittämiseen.

GANHRI painottaa instituutioiden välistä solidaarisuutta ja globaalia näkökulmaa ihmisoikeuksiin ja niiden edistämiseen ja suojeluun. Yksi tärkeimmistä toiminnoista on vertaistuen antaminen ihmisoikeusinstituutioille, jotka toimivat erilaisten uhkien alaisena. Toinen vahva teema on YK:n kestävä kehityksen tavoitteet ja ihmisoikeudet.

Ihmisoikeuskeskus osallistui ENNHRI:n ja GANHRI:n yleiskokouksiin sekä kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden kansainväliseen konferenssiin. Tilaisuuksissa käsiteltiin muun muassa vammaisten henkilöiden ja ihmisoikeuspuolustajien oikeuksia.

Ihmisoikeuskeskus lisäsi myös EU:n perusoikeusviraston (FRA) ja Euroopan perusoikeuskirjan tunnettavuutta Suomessa ja tiivistä yhteis-

työtä FRA:n kanssa muun muassa tutkimus- ja tiedotustoiminnassa. Ihmisoikeuskeskuksen johtaja toimii vuoden 2020 puoliväliin saakka FRA:n hallintoneuvoston puheenjohtajana.

Vuonna 2019 toteutettavan FRA:n perusoikeusbarometrin lisäksi Ihmisoikeuskeskus valmisteli vuodelle 2019 koulutusta EU:n perusoikeuskirjasta yhdessä oikeusministeriön ja FRA:n kanssa. Koulutuksen tavoitteena on vahvistaa erityisesti EU:n puheenjohtajuuskauden ja lainvalmistelun parissa työskentelevien virkamiesten osaamista perusoikeuskirjasta sekä tarjota välineitä perusoikeuskirjan käyttämiseen omassa työssä. Ihmisoikeuskeskus tehosti tiedotusta FRA:n julkaisuista ja tapahtumista kansainvälisissä katsauksissaan ja verkossa.

ENNHRI:n strategian 2018-2021 tavoitteet:

- kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden osaamisen ja yhteistyön vahvistaminen
- kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden tukeminen eri tavoin
- vaikuttaminen ihmisoikeuspolitiikkaan ja ihmisoikeuksien toteutumiseen Euroopassa

ENNHRI:n teemaprioriteetit 2018:

- maahanmuutto- ja turvapaikkakysymykset
- oikeusvaltio ja demokraattiset toimintamahdollisuudet
- taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet

6 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/kansainvalinen-yhteistyo/>

2 Perus- ja ihmisoikeuksien edistäminen

1. Perus- ja ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen edistäminen⁷

Perus- ja ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen edistäminen on ollut yksi Ihmisoikeuskeskuksen toiminnan painopisteistä koko sen toiminnan ajan. Ihmisoikeuskeskus on julkaissut kansallisen perusselvityksen ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen toteutumisesta Suomessa, edistänyt ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta selvityksen tulosten ja ihmisoikeusvaltuuskunnan antamien suositusten pohjalta sekä tukenut eri toimijoiden välistä tiedonvälitystä, yhteistyötä ja koordinaatiota.

Ihmisoikeuskeskus on jäsenenä oikeusministeriön asettamassa koordinaatioryhmässä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämiseksi sekä nuorten osallisuuden edistämiseksi sekä yliopistojen yhteisessä UNESCO-chair neuvottelukunnassa. Keskus oli vuoden aikana myös mukana oikeusministeriön jakaman Demokratiapalkinnon asiantuntijaryhmässä. Lisäksi Ihmisoikeuskeskus osallistui apulaisoikeusasiamiehen tarkastukselle opetus- ja kulttuuriministeriöön ja tapasi erikseen ministeriön korkeakoulutuksen kehittämisestä vastaavien viranhaltijoiden kanssa.

7 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/>

Ihmisoikeuskasvatus ja kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2017-2019

Valtioneuvoston 16.2.2017 hyväksymässä Suomen toisessa kansallisessa perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmassa 2017-2019 ihmisoikeuskasvatus muodostaa temaattisen kokonaisuuden, jonka valmisteluun Ihmisoikeuskeskus antoi asiantuntijana tukea ja jonka toimeenpanoa keskus seuraa.

2. Koulutus perus- ja ihmisoikeuksista

Vuoden 2018 erityisenä tavoitteena oli vahvistaa perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvän koulutuksen saatavuutta yhteistyön kautta. Ihmisoikeuskeskus välitti vuoden aikana tietoa eri toimijoiden tarjoamasta koulutuksesta muun muassa kotisivuillaan, kohdennetuilla sähköpostiviesteillä sekä sosiaalisessa mediassa.

Ihmisoikeuskeskuksen tuottama videoitu koulutussarja perus- ja ihmisoikeuksien perusasioista julkaistiin vuoden aikana valtioneuvoston kärkihankkeeseen pohjautuvalla valtion digitaalisella eOppiva -koulutusludustalla. Luentosarja on vapaasti kaikkien valtion työntekijöiden (n. 73 000) käytössä. Ihmisoikeuskeskuksen omilta kotisivuilta luentosarjaa, tai niiden osia oli ladattu vuonna 2018 yhteensä lähes 7 000 kertaa (edellisenä vuonna noin 6 000). Luentosarja on saatavilla myös Euroopan komission aikuiskoulutuksen ammattilaisille suunnatussa opetusportaalissa EPAL:ssa.

Oikeusasiamiehen kanssa aloitettu hanke opetussektorin PIO-osaamisen vahvistamiseksi toteutui yhteistyössä aluehallintovirastojen (AVI), Opetushallituksen, Opettajien ammattijärjestön (OAJ), Suomen rehtorit ry:n (SURE) ja Opetus- ja sivistystoimen asiantuntijat ry:n (OPSIA) kanssa. Ihmisoikeuskeskus tuotti yhteistyössä eduskunnan oikeusasiamiehen ja

Opetushallituksen kanssa rehtoreille ja sivistystoimen johtajille suunnattuun kaksipäiväiseen koulutukseen puolen päivän mittaisen osuuden otsikolla perus- ja ihmisoikeudet opetustoimessa. Vuoden aikana koulutus toteutui kolmen aluehallintoviraston alueella ja tavoitti noin 400 osallistujaa. Koulutusaineisto koottiin myös keskuksen kotisivuille, jossa vuoden aikana oli yli 2 000 vierailijaa.

Vuoden aikana ryhdyttiin valmistelemaan uutta koulutushanketta yhteistyössä oikeusasiamiehen kanssa kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi asumispalveluissa. Ihmisoikeuskeskuksen asiantuntijat osallistuivat joihinkin oikeusasiamiehen suorittamiin tarkastuksiin kehitysvammaisten henkilöiden asumisyksiköissä. Eri asiantuntijatahojen kanssa keskusteltiin asumispalveluissa ilmenevien keskeisten ongelmien ja itsemääräämisoikeuteen liittyvien koulutustarpeiden tunnistamiseksi.

Ihmisoikeuskeskus luennoi perus- ja ihmisoikeuksista ja työstään yleisesti mm.

- oikeushallinnon koulutukseen osallistuville
- Helsingin yliopiston kasvatustieteen, valtiosääntöoikeuden ja valtio-opin sekä Tampereen yliopiston valtio-opin opiskelijoille

3. Perus- ja ihmisoikeusosaamisen vahvistaminen opettajankoulutuksessa

Vuoden aikana Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa käynnistyi Ihmisoikeuskeskuksen aloitteesta ja osittaisrahoituksella vuoden mittainen hanke perus- ja ihmisoikeusosaamisen vahvistamiseksi opettajankoulutuksessa. Hankkeen tarkoituksena on edelleen kehittää demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta osana opettajankoulutusta. Hankkeessa tuetaan demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen pilottikurssi, kartoitetaan demokratia- ja ihmisoikeuskasvatust materiaaleja opettajille ja järjestetään verkostotapaaminen korkeakoulujen sekä ammattikorkeakoulujen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen tukemiseksi. Hanke päättyy syksyllä 2019.

Loppuvuodesta käytiin myös neuvotteluja Helsingin yliopiston varainhankinnan kanssa varainhankinnan käynnistämiseksi pysyvään demokratia- ja ihmisoikeuskasvatust-professuuriin. Yliopisto käynnistää varainhankinnan vuonna 2019, Ihmisoikeuskeskus tukee varainhankintaa.

4. Kansainvälinen yhteistyö ihmisoikeuskasvatuksessa

Ihmisoikeuskeskuksen toiminta kasvatustuksen ja koulutuksen saralla on kiinnostanut muita ihmisoikeusinstituutioita. Toimintaa on esitelty useille kansainvälisille vieraille ja tietoa jaettu ihmisoikeusinstituutioiden sisäisillä tiedotuskanavilla. YK:lle annettiin lausunto ihmisoikeuskasvatustuksen maailmanohjelman neljännen vaiheen (2020-2024) prioriteeteista.

5. Aloitteet ja lausunnot⁸

Ihmisoikeuskeskus antaa lausuntoja joko lausuntopyynnön perusteella tai omasta aloitteestaan toimintaansa liittyvistä teemoista. Lausunnot annetaan kotimaisille toimijoille mutta mm. määräaikaissopimusten ja erilaisten kyselyiden osalta suoraan kansainvälisille valvontaelimille.

Ihmisoikeuskeskuksen aloitteet ja lausunnot vuonna 2018

- Lausunto alkuperäiskansojen maa- ja alueoikeuksista YK:n alkuperäiskansofoorumille
- Lausunto Romanipoliittisen ohjelman luonnoksesta
- Kirje oikeus- ja sisäministerielle turva- ja paikanhakijoiden oikeusturvan toteutumisen ongelmakohtista
- Lausunto translain uudistamistarpeista Euroopan neuvoston alaiselle Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastaiselle komissiolle (ECRI)
- Lausunto YK:n alkuperäiskansojen asiantuntijakomitealle ennakkosuostumuksen periaatteesta (FPIC)
- Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi digitaalisten palveluiden tarjoamisesta (ns. saavutettavuusdirektiivi)
- Lausunto YK:n ihmisoikeuskasvatustuksen maailmanohjelmaan
- Lausunto UM:lle määräaikaissopimusten luonnoksesta YK:n vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanosta
- Lausunto Euroopan neuvoston GREVIOKomitealle naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanosta Suomessa
- Lausunto OM:lle Saamelaiskäräjälain uudistusehdotuksista
- Lausunto UM:lle YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevasta sopimuksesta
- Lausunto eduskunnalle yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta
- Lausunto Finnfundille sen luonnoksesta ihmisoikeuslinjaukseksi
- Lausunto YK:n ihmisoikeuskomitealle KP-sopimuksen täytäntöönpanon puutteista
- Lausunto YK:n TSS-komitealle TSS-sopimuksen täytäntöönpanon puutteista

⁸ <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x5984785=Select/List>

6. Julkaisut⁹

Vuonna 2018 Ihmisoikeuskeskus julkaisi Translain uudistustarpeisiin liittyvän selvityksen Sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen - Tilanne Suomessa ja lainsäädännön kehityslinjoja Euroopassa (2018). Sukupuolen oikeudellisella vahvistamisella, eli sukupuolimerkinnän muuttamisella sukupuoli-identiteettiä vastaavaksi, on keskeinen merkitys transihmisten ihmisoikeuksien toteutumiseksi. Selvityksessä käydään läpi sukupuolen vahvistamiseen liittyvää kansainvälisten ihmisoikeusinstrumenttien ja mekanismien tuottamaa aineistoa, kannanottoja, suosituksia ja oikeuskäytäntöä. Lisäksi selvityksessä käsitellään translain uudistustyötä Suomessa sekä sukupuolen oikeudellista vahvistamista koskevan lainsäädännön muutoksia Maltalla, Tanskassa, Norjassa, Alankomaissa ja Irlannissa.

7. Tiedotus

Ihmisoikeuskeskuksen kotisivuilla julkaistiin tiedotteita, lausuntoja sekä uutisia ja katsauksia perus- ja ihmisoikeuksista. Uutisia julkaistiin Ihmisoikeuskeskuksen toiminnasta sekä kotimaisista ja kansainvälisistä perus- ja ihmisoikeusteemoista ja -tapahtumista. Vuonna 2018 kotisivut uudistettiin kaikilta osin kolmella kielellä.

Eduskunnan ravintoloissa ja kahvilassa vietettiin ihmisoikeusviikkoa joulukuussa YK:n vammaisten henkilöiden päivän ja YK:n ihmisoikeuspäivän välillä. Ihmisoikeuskeskus tarjosi tuolloin kansanedustajille ja virkamiehille tietoa ajankohtaisista perus- ja ihmisoikeusasioista.

Ihmisoikeuskeskuksen julkaisut 2018

- Ihmisoikeuskeskuksen toimintakertomus 2017 (sähköinen versio, fi-sv-en)
- Sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen - Tilanne Suomessa ja lainsäädännön kehityslinjoja Euroopassa (sähköinen versio, fi)
- Ihmisoikeuskeskuksen kansainvälinen katsaus (uutiskirje, 6 numeroa, sähköinen versio, fi-sv)

Ihmisoikeuskeskus jakaa aineistoa verkkosivuillaan sekä sosiaalisessa mediassa (FB, Twitter, Youtube).

⁹ <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/julkaisut2/>

8. Tilaisuudet¹⁰

Erilaiset yleisö- ja asiantuntijatilaisuudet ovat keskeinen tapa tiedottaa ja kouluttaa ajankohtaisista perus- ja ihmisoikeusaiheista. Tilaisuuksia voi usein seurata suoran (ja tallennetun) verkkolähteyksen kautta.

Educa-messut 26.-27.1.2018

Ihmisoikeuskeskus osallistui Messukeskuksessa järjestettävään Suomen suurimpaan opetus- ja kasvatusalan Educa-tapahtumaan yhdessä Amnesty Internationalin Suomen osaston, Ihmisoikeusliiton ja Suomen Unicefin kanssa. Messuosastoon tutustui noin 6 000 opetusalan ammattilaista (messuilla oli yli 15 000 kävijää). Lavaohjelmassa lapset ja nuoret kertoivat hyvistä ihmisoikeusopetuskäytännöistä.

Standing up for Human Rights in a Multipolar World 13.4.2018

YK:n apulaisihmisoikeusvaltuutettu Kate Gilmore peräänkuulutti ihmisoikeuksiin panostamista valtioiden välisessä yhteistyössä YK:n ihmisoikeusjulistuksen 70-vuotisjuhlavuotena. YK:n jäsenvaltioilta ja turvallisuusneuvostolta odotetaan jämäkämpää otetta konfliktien ratkaisuihin ja ihmisoikeusloukkauksiin puuttumiseksi. Tilaisuus järjestettiin yhteistyössä oikeusministeriön ja ulkoministeriön kanssa.

Transihmisten oikeuksien ja hyvinvoinnin parantaminen 25.4.2018

Tilaisuudessa mm. julkaistiin Ihmisoikeuskeskuksen teettämä selvitys Sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen - Tilanne Suomessa ja lainsäädännön kehityslinjoja Euroopassa. Tilaisuus järjestettiin yhteistyössä eduskunnan HLBTI-verkoston, Setan ja Trasekin kanssa.

NHRI-akatemia 4.-8.6.2018

Euroopan kansallisille ihmisoikeusinstituutioille suunnattu vuosittainen koulutus, NHRI-akatemia, järjestetään Helsingissä 4.-8.6.2018. Koulutuksessa tarkasteltiin kansallisten ihmisoikeus-

keusinstituutioiden (NHRI) roolia lainsäädäntöprosessissa ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnissa sekä ihmisoikeuspuolustajien suojelussa ja demokraattisten toimintamahdollisuuksien edistämässä. Koulutukseen osallistui n. 30 asiantuntijaa eri kansallisista ihmisoikeusinstituutioista. Akatemian pääjärjestäjinä toimivat ETYJ:n demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (ODIHR) ja Euroopan kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden verkosto (ENNHRI). Ihmisoikeuskeskus tuki koulutuksen järjestämistä Helsingissä.

Infotilaisuus YK:n yksinkertaistetusta määräaikaisraportoinnista 8.10.2018

Suomi on osaltaan hyväksynyt yksinkertaistetun menettelyn KP-, TSS- ja CAT-sopimusten määräaikaisraportoinnin osalta. Yksinkertaistetussa raportoinnissa valtion raportti on vastaus komitean toimittamaan kysymyslistaan (List of Issues Prior to Reporting, LOIPR). Tämä muodostaa hallituksen raportin. Kansalaisyhteiskunnan ja itsenäisten toimijoiden pitää pyrkiä vaikuttamaan listan teemoihin sen valmisteluvaiheessa. Tilaisuudessa kerrottiin uudistuvasta raportointiprosessista sekä pohdittiin komiteoiden tietoisuuteen nostettavia ajankohtaisia teemoja KP- ja TSS-raporttien osalta. Tilaisuus järjestettiin yhdessä Ulkoministeriön kanssa.

Suomen tulevaa EU-puheenjohtajuutta ja perusoikeuksia koskeva asiantuntijaseminaari 29.11.2018

Suomen puheenjohtajuus Euroopan unionin neuvostossa alkaa heinäkuussa 2019. Puheenjohtajuuskauden valmisteluihin liittyen EU:n perusoikeusviraston (FRA) johtaja Michael O'Flahertyn vierailun yhteydessä järjestettiin ajankohtaisiin EU-perusoikeusasioihin keskittyvä asiantuntijaseminaari. Seminaari järjestettiin yhteistyössä oikeusministeriön ja EU:n perusoikeusviraston kanssa.

Ihmisoikeuskeskus suunnittelee ja toteuttaa tilaisuuksia yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

¹⁰ <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/ihmisoikeuskeskus/tilaisuudet/> Vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyvät tilaisuudet ja tapahtumat alla osassa IV.

3 Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seuranta

1. Seuranta edistämistyön edellytyksenä¹¹

Seurannalla tarkoitetaan tiedonkeruuta perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta ja ajantasaisen tilannekuvan ylläpitämistä. Tiedon perusteella kehitetään ja kohdennetaan erilaisia toimenpiteitä, joilla edistetään oikeuksien toteutumista. Seurantatiedon perusteella voidaan sanoa, miten oikeudet kulloinkin toteutuvat muodollisesti ja tosiasiallisesti eri henkilöiden ja ryhmien kohdalla. Seuranta perustuu pitkälti yhteistyöhön ja jo olemassa olevaan luotettavaan tietoon. Omia selvityksiä tehdään tarvittaessa. Lue lisää seurannasta vuosikertomuksen osan V teema-artikkelista.

Ihmisoikeuskeskus toteuttaa vuosina 2018-2019 yhteistyössä oikeusministeriön ja Euroopan perusoikeusviraston kanssa kansallisen perusoikeusbarometrin, jolla selvitetään yleistä tietämystä perusoikeuksista, käsityksiä eri oikeuksien tärkeydestä ja kokemuksia niiden toteutumisesta arjessa. Suomessa toteutetaan lisäksi vammaisille henkilöille ja kielivähemmistöille (ruotsi, venäjä ja arabia) suunnattu lisäosio ensimmäisenä EU-maana.

Seurannan teemat 2018

- Teemat ja oikeudet, joiden toteutumisen edistämistä ja seurantaa varten ei ole olemassa omaa erityisvaltuutettua tai muuta valvojaa.
- Erityisesti haavoittuvassa tilanteessa olevien henkilöiden, ml. maahanmuuttajien, turvapaikanhakijoiden ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien toteutuminen.
- Moniperusteinen syrjintä.
- Kansallisen PIO-toimintaohjelman täytäntöönpano valittujen teemojen osalta riippumattomana PIO-verkoston asiantuntijana.
- PIO-toimintaohjelman ulkopuolelle jääneet tärkeät aihealueet, kuten ns. translain uudistaminen.
- Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvät toimet.
- Alkuperäiskansojen ja vähemmistöjen oikeudet, ml. kielelliset oikeudet.

¹¹ <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/seuranta/>

Ihmisoikeuskeskuksen osallistuminen Euroopan neuvoston ja YK:n ihmisoikeussopimusten määräaikaisraportointiin¹²

- Lausunto translain uudistamistarpeista Euroopan neuvoston alaiselle Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaiselle komissiolle (ECRI) sekä osallistuminen komission maavierailuun.
- Lausunto Euroopan neuvoston GREVIO-komitealle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Istanbulin sopimuksen täytäntöönpanosta Suomessa sekä osallistuminen komitean maavierailuun.
- Lausunto UM:lle hallituksen määräaikaisraporttiluonnoksesta YK:n vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanosta.
- Lausunto YK:n ihmisoikeuskomitealle KP-sopimuksen täytäntöönpanon puutteista.
- Lausunto YK:n TSS-komitealle TSS-sopimuksen täytäntöönpanon puutteista.

2. Ihmisoikeuskeskuksen seurantatoiminta

Ihmisoikeuskeskus osallistuu ihmisoikeussopimusten määräaikaisraportointiin lausunnoilla ja kuulemistilaisuuksissa, tiedottaa sopimusvalvontaelinten antamista suosituksista ja seuraa niiden täytäntöönpanoa. Vuonna 2018 Ihmisoikeuskeskus osallistui ulkoministeriön järjestämiin kansallisiin kuulemistilaisuuksiin Euroopan neuvoston vähemmistöpuiteyleissopimuksen (FCNM) ja YK:n vammaisyleissopimuksen (CRPD) osalta sekä ECRI- ja GREVIO-komiteoiden maavierailuihin.

Ihmisoikeuskeskus kannusti kansalaisjärjestöjä osallistumaan raportointiin omilla lausunnoillaan, mm. järjestämällä informaatio- ja

keskustelutilaisuuden KP- ja TSS-sopimusten uudistuneesta yksinkertaistetusta raportointimenettelystä.

Ihmisoikeuskeskus tiedotti määräaikaisraportointiprosesseista sekä yksilövalituksista ja järjestökanteluista laajasti ja osallistui ENNHRI:n oikeudellisen työryhmän jäsenenä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) kehittämisprosessiin sekä valitusprosesseja koskevaan amicus curiae-toimintaan.

3. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon seuranta

Vuonna 2018 Suomi sai suosituksia YK:n rotusyrjinnän vastaisen sopimuksen (CERD) sekä Euroopan neuvoston Kieliperuskirjan (ECRML) täytäntöönpanon osalta. YK:lle annettavista määräaikaisraporteista myöhässä ovat raportit lapsen oikeuksien sopimuksen (CRC, 19.7.2017), Naisten oikeuksia koskevan sopimuksen (CEDAW 1.2.2018) sekä vammaisyleissopimuksen (CRPD, 10.6.2018) osalta.

Ohessa vuonna 2018 Suomelle annettuja suosituksia kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon osalta.

YK:n rotusyrjinnän vastainen sopimus (CERD)

Suomi sai vuonna 2017 suosituksia YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevältä komitealta¹³. Vuonna 2018 Suomi raportoi komitean pyytämiltä osin suositusten täytäntöönpanosta. Raportointipyyntö koski saamen kielen elvyttämistä, saamenkielisten sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuutta sekä ulkomaan kansalaisten syrjintää rodun, värin tai etnisen ja kansallisen alkuperän perusteella maastapoistamistilanteissa, oikeussuojakeinoja palauttamisvaatimuksia vastaan, vastaanottokeskuksen olosuhteita sekä paperittomien terveystalveluja.¹⁴

Komitea esitti Suomelle lisätietopyynnön saamenkielisen koulutuksen ja saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen saatavuuden edis-

¹² <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x5984785=Select/List>

¹³ <https://bit.ly/2HelINF>

¹⁴ <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x5822114=7066552>

tämisestä, kansalaisuuden mukaan eriteltyjä tilastoja ehdotonta palautuskieltoa koskevista hakemuksista, paperittomien terveyspalveluista sekä kansallisen vastaanottojärjestelmän seuranta- ja arviointiohjelman havaitsemista puutteista. Näistä raportoidaan Suomen seuraavassa määräaikaisraportissa vuonna 2021.

Euroopan neuvoston alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja (ECRML)

Euroopan neuvoston ministerikomitea antoi 2018 päätöslauselmansa alueellisten kielten ja kansallisten vähemmistökielten suojelusta Suomessa osana Euroopan neuvoston kieliperuskirjan (ECRML) määräaikaisraportointia¹⁵.

Päätöslauselman pohjana olevassa asiantuntijakomitean raportissa on myös muita suosituksia, joilla pyritään parantamaan eri kielten käyttäjien oikeuksien toteutumista. Raportissa todetaan mm., että ruotsin asema on vahva toisena kansalliskielenä, mutta ruotsin käyttäminen esimerkiksi tuomioistuimissa ja hallintoviranomaisissa, terveydenhuollossa sekä sosiaalipalveluissa ei aina onnistu virkamiesten puutteellisen kielitaidon vuoksi.

Saamen kielten osalta edistystä on tapahtunut oppimateriaalien kehittämisessä ja kielipesien toiminnassa. Kuitenkin edelleen saamen kielten käyttämisessä on ongelmia erityisesti terveydenhuollossa ja sosiaalipalveluissa. Asiantuntijakomitea myös suosittaa, että saamenkielistä opetusta tulisi laajentaa myös kotiseutualueen ulkopuolelle, missä yli 60 prosenttia saamelaisista asuu.

Romanikielen asema on heikko ja sen edistämishjelmaa tarvittaisiin kipeästi. Yliopistossa voi nykyisin opiskella romanikieltä, mutta pakollisessa koulutuksessa sen oppimismahdollisuudet ovat hyvin rajalliset.

Vaikka esimerkiksi karjalan kielen edistämishjelma aloitettiin vuonna 2017, yleisesti ottaen tietoisuutta vähemmistökielistä koulutuksessa ja mediassa tulisi parantaa.

Kieliperuskirja tuli Suomessa voimaan vuonna 1998. Sitä sovelletaan seuraaviin kieliin: ruotsi, Inarin saami, pohjoissaami, kolttasaa- mi, romani, venäjä, tataari, jiddish ja karjalan kieli. Kieliperuskirjasta raportoidaan seuraavan kerran vuonna 2020 ja vuodesta 2023 saman- kaisesti EN:n vähemmistöpuiteyleissopimuksen (FCNM) kanssa viiden vuoden välein.

15 [https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#{"28993157":{7}}](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#{)

Ministerikomitean päätöslauselmassa suositellaan, että viranomaiset kiireisesti

1. edelleen vahvistavat saamenkielistä opetusta myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, erityisesti myöntämällä pysyvän rahoituksen kielipesille ja aikuiskoulutukselle;
2. ryhtyvät lisätoimiin varmistaakseen ruotsin- ja saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuuden;
3. lisäävät ja parantavat romanikielisten opettajien koulutusta, laajentavat romanikielisen oppimateriaalin tuotantoa ja lisäävät romanikielen opetustarjontaa;
4. ryhtyvät toimiin lisätäkseen tietoisuutta Suomen alueellisista kielistä ja vähemmistökielistä sekä suvaitsevuutta niitä kohtaan.

4. Valitukset ja kantelut kansainvälisille lainkäyttö- ja tutkintaelimille

Ihmisoikeusvalituksia ja järjestökanteluita käsitellään YK:n ja Euroopan neuvoston alaisissa lainkäyttö- ja tutkintaelimissä. Näitä ovat Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT), Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea (ESOK) sekä seitsemän YK:n ihmisoikeussopimusten määrittelemien oikeuksien toteutumista valvovaa komiteaa.

Ohessa tilastoja ja lisätietoja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoon liittyvistä yksilö- ja järjestökanteluista.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT)

- EIT ei antanut Suomea koskevia ratkaisuja vuonna 2018.
- EIT:ssa tuli vuonna 2018 vireille 174 Suomea koskevaa valitusta. 170 valitusta jätettiin tutkimatta tai poistettiin käsittelystä.
- Viisi valitusta toimitettiin hallitukselle kommentteja varten.
- Vuoden lopussa tuomioistuimessa oli Suomea vastaan vireillä 20 valitusta.
- Yksi täytäntöönpanokielto myönnettiin henkilön Irakiin palauttamisen estämiseksi.

Hallitukselle vuonna 2018 kommunikoitujen viiden valituksen teemoina oli eläketulon lisävevotus sekä ulkomaalaisten palautukset Irakiin ja Afganistaniin.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen täytäntöönpanoa valvoo Euroopan neuvostossa tuomioiden täytäntöönpano-osasto¹⁶ ja viime kädessä järjestön ministerikomitea,

¹⁶ <https://www.coe.int/en/web/execution/home>

jonka päätöslauselmalla lopetetaan yksittäisen ratkaisun käsittely. Käsittely päättyy, kun voidaan todeta kaikkien ratkaisun osa-alueiden (rahallinen korvaus, oikaisu, lainsäädäntömuutos tms.) tulleen suoritetuksi. Suomen osalta vuoden 2018 lopussa avoimia ratkaisuja oli valvonnassa 29¹⁷. Pääosin Suomea koskevien avoimien tapausten määrä johtuu ministerikomitean käsittelyruuhkista.

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea (ESOK)

- Euroopan sosiaalisten oikeuksien komiteassa vireille tuli kaksi uutta kantelua,
- Aiemmin tutkittavaksi otettuja kanteluita oli vireillä kaksi.
- Komitea tutki viiden aiemmin annetun ratkaisun täytäntöönpanon.

Uutena vireille tuli kantelu **No. 163/2018 ATTAC ry, Globaali sosiaalityö ry and Maan ystävät ry v. Finland**, joka koskee Euroopan unionin ja Kanadan välisen vapaakauppasopimuksen (CETA) neuvotteluprosessin vaikutuksia Euroopan sosiaalisen peruskirjan takaamille oikeuksille Suomessa. 18 Vireillä on myös kantelu **no. 172/2018 Finnish Society of Social Rights v. Finland**, jossa väitetään, että Suomi loukkaa peruskirjan määräyksiä pitämällä sosiaaliturvan ja sosiaalisten etuuksien määrän liian alhaisella tasolla. Tämän tutkittavaksi ottamisesta ei ole vielä tehty päätöstä.

¹⁷ <https://rm.coe.int/1680709748> ja [https://hudoc.exec.coe.int/eng#{"sort":\["EXECJudgmentDate Descending"\],"EXECDocumentTypeCollection":\["CEC"\],"EXECLanguage":\["ENG"\],"EXECState":\["FIN"\],"EXECIsClosed":\["False"\]}](https://hudoc.exec.coe.int/eng#{)

¹⁸ Kantelu jätettiin tutkittavaksi ottamatta tammikuussa 2019.

Jo aiemmin tutkittavaksi otetut **No. 139/2016 Central Union for Child Welfare (CUCW) v. Finland** ja **No. 129/2016 University Women of Europe (UWE) v. Finland** koskevat varhaiskasvatukseen vuonna 2016 tehtyjä rajoituksia ja sukupuolten välistä palkkaepätasaa. Jälkimmäinen kantelu on tehty kattojärjestön toimesta 15 jäsenmaata vastaan.

Komitean vuonna 2014 tekemän menettelytavan muutoksen perusteella Suomi ei toimittanut määräaikaisraporttia vuonna 2018. Sen sijaan komitea tarkasteli viiden aiemmin antamansa järjestökantelun ratkaisujen täytäntöönpanoa¹⁹. Käsittelyssä olivat tapaukset *Association of Care Giving Relatives and Friends v. Finland*, kantelut 70/2011 ja 71/2011 (ratkaisu 4 joulukuuta 2012), *Finnish Society of Social Rights v. Finland*, kantelut 88/2012 (9 syyskuuta 2014), 106/2014 (8 syyskuuta 2016) ja 108/2014 (8 joulukuuta 2016).

Täytäntöönpanon osalta käsitellyt tapaukset koskivat omaishoitajien tukia, palveluasumista, asiakaspalvelumaksuja, toimeentulotukea, sosiaaliturvaa, työmarkkinatukea sekä laittomia irtisanomisia ja työsuhteen palauttamista. Kaikissa näissä komitea oli todennut Euroopan sosiaalisen peruskirjan takaamien oikeuksien loukkauksen. Kaikkien tapausten osalta komitea totesi tähänastisen täytäntöönpanon riittämättömäksi²⁰.

YK:n yksilövalituksia tutkivat sopimusvalvontaelimet

- YK:n sopimusvalvontaelimet antoivat vuonna 2018 yhden Suomea koskevan ratkaisun.
- Komiteat toimittivat hallitukselle lausunoille neljä uutta yksilövalitusta.
- Vuoden lopussa vireillä oli kolmetoista valitusta.

YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä (CEDAW) komitea katsoi maaliskuussa 2018 asiassa *J.I. (no. 103-2016)*, ettei lapsen huoltajuuden siirtämiselle lapsen äidiltä isälle ollut perusteita, eivätkä oikeusasteet huomioineet äidin kokemaa perheväkivaltaa tai isän saamaa väkivaltatuoomiota riittävästi.

¹⁹ <https://rm.coe.int/findings-2018-on-collective-complaints/168091f0c7>

²⁰ <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x5822114=7412163>

Vuoden 2018 lopussa YK:n sopimusvalvontaelimissä oli vireillä seuraavat kolmetoista Suomea koskevaa valitusta²¹:

- Rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CERD-komitea)
 - Nuorgam ja muut, KHO:n päätös saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksymisestä
- Ihmisoikeuskomitea (CCPR-komitea)
 - Näkkäljärvi ja muut (no. 2950/2017) ja Sanila-Aikio (no. 2668/2015), KHO:n päätös saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksymisestä²²
 - S.H., lapsen huostaanotto ja tapaamisoikeus
 - A.R., palautus Pakistaniin
- Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW-komitea)
 - M.M. ja muut (no. 111/2017), naisiin kohdistuva väkivalta ja perheväkivalta
- Kidutuksen vastainen komitea (CAT-komitea)
 - P.A. (palautus Sri Lankaan), M.H.J. (palautus Irakiin), D.M. (palautus Afganistaniin)
- Lapsen oikeuksien komitea (CRC-komitea)
 - E.J. ja M.J. (no. 6/2016), lasten huostaanotto ja tapaamisoikeus
 - M.H. (no. 23/2017), poikien ympärileikkaus
 - A.B. (no. 51/2018), samaa sukupuolta olevien vanhempien ja heidän lapsensa palauttamisen Venäjälle
- Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea (CRPD-komitea)
 - S.K. (no. 46/2018) henkilökohtainen apu ja itsenäinen asuminen.
- Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea (CESCR-komitea)
 - ei ole pyydetty koskaan vastinetta Suomea vastaan tehdystä valituksesta

21 tiedot saatu UM:n Ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksiköstä ja YK:n verkkosivuilta

22 ko. valituksissa todettiin loukkaus 1.2.2019 julkaistuissa ratkaisuisissa.

4 Erityistehtävä - YK:n vammaisyleissopimuksen täytäntöönpanon edistäminen ja seuranta

1. Vammaisyleissopimuksen mukainen kansallinen mekanismi ja viranomaisyhteistyö²³

YK:n vammaisyleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaan sopimusosapuolten (sopimuksen ratifioineiden valtioiden) on nimettävä tai perustettava riippumaton mekanismi, jonka avulla edistetään, suojellaan ja seurataan yleissopimuksen täytäntöönpanoa. Riippumattoman mekanismin tehtävistä huolehtivat Suomessa kansallinen ihmisoikeusinstituutio (NHRI) jonka muodostavat Ihmisoikeuskeskus ja sen ihmisoikeusvaltuuskunta yhdessä eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa.

Ihmisoikeuskeskus ja vammaisyleissopimuksen 33.1 artiklan mukaisen kansallisen yhteystahon viranomaistoimijat (STM ja UM) kokoon tuivat toimintakauden aikana kolme kertaa. Tapaamisten tarkoituksena on pitää viranomaisyhteistyön ajan tasalla toistensa suunnitelmista ja toiminnoista sekä vahvistaa viranomaisten välistä yhteistyötä vammaisyleissopimuksen kansallisen täytäntöönpanon edistämiseksi ja seurannassa.

Ihmisoikeuskeskuksen asiantuntija valittiin vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE) asiantuntijajäseneksi. VANE toimii vammaisyleissopimuksen 33 artiklan mukaisena koordinaatiomekanismina. Tämä paransi vammaisyleissopimuksen kansalliseen täytäntöönpanoon liittyvien toimenpiteiden seuranta poikkihallinnollisesti.

Ihmisoikeuskeskus käynnisti yhdessä oikeusasiamiehen kanssa koulutushankkeen valmistelut liittyen kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen asumispalveluissa. Ihmisoikeuskeskuksen asiantuntijat osallistuivat osana hanketta oikeusasiamiehen tarkastuksiin kehitysvammaisten henkilöiden asumisyksiköihin. Tarkastuksille osallistumisen tavoitteena oli selvittää, millaisia näkemyksiä ja kokemuksia asumispalveluiden henkilökunnalla ja johdolla on kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuteen liittyen. Lisäksi järjestettiin tapaamisia asumispalveluja tuottavan ASPA-säätiön, Kuntaliiton, Etelä-Suomen aluehallintoviraston, Valviran ja Kehitysvammaisten palvelusäätiön kanssa. Tapaamisissa keskusteltiin keskeisistä ongelmista ja puutteista itsemääräämisoikeuden toteutumisesta ja mahdollisista keinoista osaamisen vahvistamiseksi asumispalveluissa.

Ihmisoikeuskeskuksen vammaistyön painopistealueet 2016-2019

- yhteiskunnallisen osallisuuden edistäminen,
- yhdenvertaisuuden edistäminen,
- päätöksentekoon osallistumisen edistäminen,
- itsemääräämisoikeuden edistäminen ja seurantatiedon kerääminen vammaisten henkilöiden oikeuksista.

²³ <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vammaisten-henkiloiden-oikeudet/>

2. Vammaisten henkilöiden yhteiskunnallisen osallisuuden edistäminen

Yksi Ihmisoikeuskeskuksen painopiste vammaistyössä on edistää vammaisten henkilöiden yhteiskunnallista osallisuutta ja lisätä laajemman yleisön tietoisuutta vammaisten henkilöiden oikeuksista.

Ihmisoikeuskeskus osallistui Yhdenvertaisena työelämässä -tapahtumaan Helsingin messukeskuksessa. Tilaisuudessa käsiteltiin ajankohtaisia kysymyksiä vammaisten henkilöiden työelämäosallisuudesta. Yhdenvertaisen työelämän esteinä pidettiin mm. tiedon puutetta ja asenteita. Muuttuvan työelämän nähtiin tuovan mukanaan lisää haasteita. Vammaisten ihmisten työllistymisen ja itsensä työllistämisen edistämässä nousi keskiöön tarve asennekasvatukselle.

Ihmisoikeuskeskus toteutti Maanantai kuuluu kaikille -mediakampanjan yhteistyössä yhdenvertaisuusvaltuutetun kanssa. Kampanjan tavoitteena oli muuttaa asenteita vammaisia henkilöitä kohtaan yhteiskunnassa ja lisätä heidän osallisuuttaan työelämässä. Kampanjavideoita ja -materiaalia jaettiin sosiaalisen median kanavissa kolmen viikon ajan. Kampanjan lanseerauksen yhteydessä julkaistiin Ihmisoikeuskeskuksen johtaja Sirpa Raution ja yhdenvertaisuusvaltuutettu Kirsi Pimiän vieraskynä-kirjoitus Helsingin Sanomissa vammaisten henkilöiden työllisyydestä.

Ihmisoikeuskeskus järjesti yhteistyössä vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE) kanssa kunnallisten vammaisneuvostojen jäsenille vammaisneuvostopäivän 10.12.2018. Tilaisuudessa keskusteltiin vammaisten henkilöiden osallisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista kuntatasolla. Uutta näkökulmaa keskusteluun toi Ruotsin osallisuus-

Vuoden 2018 erityiset teemat

Vammaisten henkilöiden osallisuus työelämässä ja heitä koskevassa päätöksenteossa.

viraston (myndigheten för delaktighet) edustajan puheenvuoro vammaisten henkilöiden yhteiskunnallisesta osallistamisesta Ruotsissa. Osallistujat jakoivat aktiivisesti kokemuksiaan yhtä lailla onnistumisista kuin haasteista, joita he ovat kohdanneet vammaisneuvostotyössä. Osallistujat pitivät tärkeänä, että vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean laatimasta yleiskommentista liittyen osallistamiseen levitetään laajasti tietoa.

YK:n kansainvälisen ihmisoikeuspäivän ja vammaisten päivän kunniaksi Ihmisoikeuskeskus jakoi Eduskunnan ruokaloiden pöydille info-kolmiot, joissa kerrottiin YK:n ihmisoikeusjulistuksen 70-vuotisjuhlavuodesta ja mm. vammaisten henkilöiden oikeudesta esteettömyyteen. Jälkimmäisen osalta kannustimme kaikkia varmistamaan, että eduskuntavaalikampanjansa on esteetön ja saavutettava.

3. Vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen seuranta

Vammaisten henkilöiden kokemusta oikeuksiensa toteutumisesta selvitettiin verkkokyselyllä. Kyselyyn vastasi noin 2000 vammaista henkilöä eri puolilta Suomea.

Seurantaan liittyvien toimenpiteiden pääpaino on ollut kahden kyselytutkimuksen toteuttamisessa. Ihmisoikeuskeskus toteutti yhteistyössä Vammaisfoorumi ry:n kanssa verkkokyselyn vammaisten henkilöiden oikeuksista. Kyselyn tulosten kokoaminen ja tulkinta aloitettiin loppuvuodesta. Tuloksia käytetään mm. Ihmisoikeuskeskuksen edistämistyössä ja erityisesti vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyvän koulutusaineiston tarpeisiin.

Ihmisoikeuskeskus valmisteli yhteistyössä oikeusministeriön kanssa kansallisen perusoikeusbarometri-tutkimushankkeen toteuttamista. Hanke toteutetaan kansallisena lisäotantana Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) Fundamental Rights Surveyn yhteydessä. Lisäotanta kohdennetaan vammaisiin henkilöihin ja valikoituihin kielivähemmistöihin (ruotsi, venäjä ja arabia). Tutkimushankkeen avulla saadaan vertailukelpoista tietoa vammaisten henkilöiden ja kielivähemmistöjen tilanteesta tiettyjen perusoikeuksien osalta suhteessa valtaväestön tilanteeseen.

4. Vammaisten ihmisoikeuskomitea (VIOK) ja EOA:n kanslian vammaistiimi

Vammaisyleissopimuksen 33 artiklan 3 kohdan mukaan sopimusosapuolten on osallistettava vammaiset henkilöt ja heitä edustavat järjestöt seurantamenettelyyn täysimääräisesti.

Ihmisoikeusvaltuuskunnan alaisuudessa toimii osallistamiseen tarkoitettuna pysyvä jaostona vammaisten ihmisoikeuskomitea (VIOK). Komitea voi tehdä esityksiä ja esittää näkemyksiään eduskunnan oikeusasiamiehelle ja Ihmisoikeuskeskukselle siitä, miten ne voisivat kehittää vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista ja edistää sopimuksen täytäntöönpanoa. Se voi myös esittää ihmisoikeusvaltuuskunnalle käsiteltäväksi vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyviä kysymyksiä.

VIOK kokoontui vuoden 2018 aikana kuusi kertaa. VIOK laati oman lausuntonsa Suomen hallituksen CRPD-komitealle annettavaan määräaikaisraporttiin. Lisäksi VIOK laati Ihmisoikeuskeskuksen pyynnöstä asiantuntijalausunnon liittyen oikeuskanslerin lausuntopyyntöön asiassa, jossa oli kyse henkilökohtaiseen hygieniaan liittyvien toimenpiteiden suorittamisesta vammaisten henkilöiden asumispalveluissa.

VIOK osallistui panoksellaan myös ihmisoikeusvaltuuskunnan työhön laatiessaan yhteenvedon vammaisten henkilöiden ajankohtaisista perus- ja ihmisoikeusongelmista. Syyskuussa 2018 tapahtuneen IOV:n varapuheenjohtajan ja VIOK:n puheenjohtajan Kalle Könkkölän poismenon jälkeen komitea teki esityksen Ihmisoikeuskeskukselle ja oikeusasiamiehelle vuotuisen Kalle Könkkölä symposiumin järjestämisestä.

Toimintakauden aikana vammaistiimi kokoontui viisi kertaa. Kokouksissa suunniteltiin vammaisten henkilöiden oikeuksien verkostoviestien sisältöä Ihmisoikeuskeskuksen ja oikeusasiamiehen kotisivuille, keskusteltiin tarkastuskohteiden valinnasta ja tarkastusten suorittamisesta, päivitettiin vammaistiimin strategiaa ja suunniteltiin yhteistä koulutushanketta liittyen kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen asumispalveluissa. Vammaistiimi järjesti toimintakauden aikana koulutustilaisuuden, jossa käsiteltiin vammaispalveluiden nykytilaa. Korkeimman hallinto-oikeuden oikeussihteri luennoi vammaispalveluiden soveltamiskäytännöstä KHO:n oikeuskäytännön valossa ja Invalidiliiton lakimies kuvasi vammaispalveluiden tilaa järjestöjuristin näkökulmasta.

5. Osallistuminen vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyvään kansainväliseen toimintaan

Ihmisoikeuskeskus hakee toimintaansa lisäarvoa NHRI-yhteistyöstä sekä osallistumalla kansainvälisten järjestöjen ja EU:n toimintaan vammaisten henkilöiden oikeuksien edistämiseksi.

Kansainvälisen yhteistyön avulla Ihmisoikeuskeskus tavoittelee syvempää osaamista ja hyvien käytänteiden tunnistamista. GANHRI:n vuosikonferenssin yksi teema oli kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden rooli vammaisten henkilöiden oikeuksien edistämiseksi ja se järjestettiin yhteistyössä vammaisyleissopimusta valvovan vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean kanssa (CRPD-komitea).

Ihmisoikeuskeskus osallistui vammaisyleissopimuksen osapuolikokoukseen ja sitä edeltäneeseen avoimeen keskustelupäivään ("Day of General Discussion"), jossa käsiteltiin CRPD-komitean laatimaa luonnosta yleiskommentiksi artikloista 4(3) ja 33(3). Ihmisoikeuskeskus, ENNHRI:n CRPD-työryhmä ja GANHRI laativat yhteislausunnon yleiskommenttiluonnoksesta. Ihmisoikeuskeskus käytti myös puheenvuoron luonnoksen keskeisistä kehittämiskohteista kansallisesta näkökulmasta. Osapuolikokouksessa Ihmisoikeuskeskus osallistui täytäntöönpanon seurantaan käsitelleeseen paneelikeskusteluun GANHRI:n sivutapahtumassa.

Ihmisoikeuskeskus osallistui ENNHRI:n CRPD-työryhmän koulutukseen. Koulutuksen teemana oli yhteistyö CRPD-komitean kanssa. Koulutukseen osallistuivat muun muassa jäseniä CRPD-komiteasta sekä komitean sihteeristöä. Koulutuksessa tuotiin esille hyviä käytänteitä siitä, miten kansalliset ihmisoikeusinstituutiot voivat tehdä yhteistyötä komitean kanssa kansallisen määräaikaistalouksensa.

5 Teema-artikkeli: Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon seuranta ja uudistukset raportointimenettelyissä

1. Ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon seuranta ja valvonta

Valtiovallalla on velvollisuus kunnioittaa, suojella ja toteuttaa perus- ja ihmisoikeuksia. Sen tulee panna täytäntöön kansainvälisiä sitoumuksiaan ja edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista yhdenvertaisesti kaikkien vaikutuspiirissään olevien henkilöiden osalta.

Sen selvittäminen, missä määrin valtiolta on onnistunut tehtävässään, edellyttää jatkuvaa ja kattavaa seurantaa yksilön perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen tasosta. Seuranta tarkoittaa säännöllistä tiedonkeruuta oikeuksien toteutumisesta ja ajantasaisen tilannekuvan ylläpitämistä oikeuksien toteutumisen tilasta. Tämä edellyttää esimerkiksi kansallisten tiedonkeruiden kehittämistä sellaisiksi, että niissä kerätään perus- ja ihmisoikeuksien kannalta relevanttia ja riittävästi eri tavoin eriteltyä tietoa (sukupuoli, ikä, äidinkieli, kansalaisuus jne.). Laadukkaan ja riittävän kattavan ja eritellyn seurantatiedon perusteella voidaan sanoa, miten oikeudet kulloinkin toteutuvat muodollisesti ja tosiasiallisesti eri ryhmiin kuuluvien henkilöiden kohdalla. Tietopohjan aukkoja voidaan täyttää

”Seurantatoimilla pyritään varmistamaan, että ihmisoikeusmekanismien ja -elinten suositukset ja päätökset pannaan täytäntöön kaikille kuuluvien kaikkien ihmisoikeuksien kunnioittamisen, suojelun ja toteutumisen parantamiseksi.”

YK:n ihmisoikeussuositusten seuranta, käytännön opas kansalaisyhteiskunnalle, 2013

tutkimuksella ja selvityksillä. Kaiken saatavilla olevan tiedon perusteella kehitetään ja kohdennetaan edistämistoimia.

Kansallisella tasolla seurantaa toteuttavat niin valtiolta itse, useat viranomaistoimijat (ml. Ihmisoikeuskeskus) ja riippumattomat erityisvaltuutetut sekä kansalaisjärjestöt, yksityinen sektori ja jopa yksityiset henkilöt. Seurantatietoa saadaan mm. kyselyillä, selvityksillä ja erilaisilla tutkimuksilla, mutta myös kansallisten viranomaisten suorittaman valvonnan kautta.

Tiedonkeruun teemat

- Edistyminen sopimusvelvoitteiden täytäntöönpanossa (lähtötilanne - nykytilanne)
- Puutteet sopimusvelvoitteiden täytäntöönpanossa (nykytila - tavoitetila)
- Haasteet oikeuksien toteutumisessa (muodollinen oikeussuoja - tosiasiallinen oikeussuoja)

Lisäksi Suomessa on kaksi ylintä laillisuusvalvojaa, valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies, jotka valvovat viranomaisen ja virkamiesten toiminnan laillisuutta ja samalla myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista viranomaistoiminnassa.

Ihmisoikeussopimusten toimeenpanon kansainväliset valvontamekanismit määrittellään yleensä itse sopimuksissa. Useimmiten sopimuksissa on perustettu erillinen valvontaelin. Kansainvälisellä tasolla seurantaa toteuttavat mm. YK, EN ja niiden alaiset sopimusvalvontaelimet. Valvontaelimien tehtäviin kuuluu valtioiden säännöllisesti toimittamien, sopimusten kansallista täytäntöönpanoa esittelevien määräaikaissopimusten käsittely ja suositusten antaminen sopimusten parempaa toteuttamista varten. Valvontaelimet myös antavat sopimusten tulkintaa ohjaavia asiantuntijalausuntoja sekä joidenkin sopimusten osalta tutkivat yksilö- tai ryhmävalituksia.

Tämän lisäksi tarvitaan kuitenkin myös riippumatonta ja puolueetonta kotimaista arviointia oikeuksien toteutumisesta. Kansallisen ihmisoikeusinstituution (NHRI) seurantarooli on osa tällaista arviointia.

2. Ihmisoikeuskeskuksen seuranta- ja raportointitoiminta

- Seurantatiedon avulla kohdennetaan strategista suunnittelua ja priorisoidaan toimenpiteitä.
- Seurantatieto toimii perustana ihmisoikeuskeskuksen toimenpiteille (aloitteet, lausunnot, ml. määräaikaissopimukset) perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämiseksi.
- Seurantatiedon puute jostain aihealueesta voi antaa aiheita oman selvityksen tekemiseen tiedon saamiseksi.
- Seurantatiedon avulla arvioidaan eri toimijoiden toimenpiteiden ja politiikkatoimien sekä toimenpideohjelmien vaikutuksia yksilön oikeuksien toteutumiselle.

Seurantateemojen valinta

Ihmisoikeuskeskuksen keskeisiin tehtäviin kuuluu perus- ja ihmisoikeuksien (PIO) toteutumisen seuranta. Ihmisoikeuskeskuksen seurannan tavoitteet on määritelty sen strategiassa. Lyhyen aikavälin osalta tavoitteet, priorisointi ja suunnitellut toimet on kirjattu vuosittain hyväksyttävään toimintasuunnitelmaan. Suunnittelu sisältää kotimaisen seurannan, osallistumisen kansainvälisiin seurantaprosesseihin, tietokantojen ja indikaattoreiden hyödyntämisen, verkostojen ja prosessien laajentaminen ja ajankohtaiset valitut prioriteetit.

Ihmisoikeuskeskus seuraa pääasiassa kotimaista PIO-kehitystä. Kansainvälistä PIO-kehitystä seurataan erityisesti silloin, kun sillä on yhtymäkohtia kotimaiseen PIO-työhön. Ihmisoikeuskeskus pyrkii edistämään keskustelua ja etsimään mahdollisia ratkaisuja kotimaisiin ongelmakohtiin oikeuksien toteutumisessa.

Teemojen valinnassa huomiota kiinnitetään erityisesti aiheisiin, joista tutkimustietoa puuttuu tai jotka vaativat jostain muusta syystä erityistä huomiota, mm. lainsäädäntöhankkeiden,

kansainvälisen kehityksen, määräaikaisraportoinnin ajankohtaisuuden tai muutoin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa esiin tulleiden puutteellisuuden vuoksi. Myös moniperusteinen syrjintä ja poikkileikkaavat PIO-teemat, joilla on liittymäkohtia useille hallinnonaloille tai jotka koskevat useita eri perus- ja ihmisoikeuksia, sopivat Ihmisoikeuskeskuksen painopistealueisiin.

Huomion kohteena ovatkin teemat tai oikeudet, joiden toteutumisen edistämistä ja seurantaan varten ei ole olemassa omaa erityisvaltuutettua tai muuta valvojaa. Teemojen valintaan vaikuttaa myös kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle annettu lakisääteinen erityistehtävä YK:n vammaisyleissopimuksen artiklan 33 mukaisena riippumattoma rakenteena, jonka avulla edistetään, suojellaan ja seurataan yleissopimuksen täytäntöönpanoa. Lisäksi vuodelle 2019 eduskunta on antanut oikeusasiamiehen kanslialle ja Ihmisoikeuskeskukselle lisämäärärahaa erityisesti ikäihmisten oikeuksien toteutumisen edistämistä ja seurantaan varten.

Seurantatiedon hankkiminen ja käyttäminen

Ihmisoikeuskeskus kartoittaa seurantarpeita sekä luotettavat ja riippumattomat tiedonlähteet, joista tietoa hankitaan. Jos tietoa ei ole riittävästi saatavilla, voi Ihmisoikeuskeskus toteuttaa omia selvityksiä ja raportteja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta, mahdollisista ongelmakohtista ja rakenteiden muutostarpeista. Eri lainkäyttö- ja valvontaelinten Suomelle antamien suositusten ja ratkaisujen sisältö ja niiden kansallinen täytäntöönpano on merkittävä osa seurantatietoa.

Riippumaton ja puolueeton seurantatieto auttaa kehittämään Ihmisoikeuskeskuksen omia toimenpiteitä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämiseksi (aloitteet, lausunnot, ml. määräaikaisraportointi). Seurantatiedon avulla arvioidaan eri toimijoiden toimenpiteiden ja politiikkatoimien sekä toimenpideohjelmien vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Seurantatiedolla voidaan myös edistää asiallista ja tosiasioihin perustuvaa keskustelua perus- ja ihmisoikeuksista ja niiden toteutumisesta. Ajantasainen seurantatieto edistää yhteiskunnan toimijoiden tietoisuutta perus- ja ihmisoikeuksista ja tieto myös auttaa kansalaisia ja kansalaisjärjestöjä osallistumaan tehokkaammin perus- ja ihmisoikeuksia edistävään työhön.

Yhteistyö ja vaikuttavuuden edistäminen

Ihmisoikeuskeskuksen seurantatyö edellyttää yhteistyötä luotettavien ja asiantuntevien toimijoiden kanssa. Seurantatyön vaikuttavuuden edistämiseksi Ihmisoikeuskeskus rohkaisee eri toimijoita kyhteistyön lisäksi myös itsenäisesti osallistumaan mm. määräaikaisraportointiin ja siihen liittyvään toimintaan kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Ihmisoikeuskeskus pyrkii edistämään osaamista tällä alalla.

3. Määräaikaisraportointi kansainvälisten ihmisoikeussopimusten toteutumisesta

Määräaikaisraportointi²⁴

Suomi on sitoutunut seitsemään Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeussopimukseen, joiden noudattamista sopimusvaltioissa valvoo kunkin osalta oma sopimusvalvontaelin. Suomi on velvollinen raportoimaan näille määräajoin sopimusmääräysten noudattamisesta. Euroopan neuvoston osalta Suomi on velvollinen raportoimaan neljän ihmisoikeussopimuksen noudattamisesta.

Määräaikaisraporttien antamisajankohdat määrätään yleensä jo itse sopimuksessa. Raportointiajat vaihtelevat yhden ja viiden vuoden välillä. Säännöllisen raportoinnin lisäksi useimilla valvontaelimillä on oikeus saada lisätietoja sopimuksen soveltamisesta myös niitä pyytäessään.

Määräaikaisraportit tutkitaan komiteassa, jonka tehtäviin se kunkin sopimuksen osalta kuuluu. Useimpien sopimusten osalta järjestetään hallituksen suullinen kuuleminen, johon osallistuu ulkoasianministeriön raportoinnista vastaavan yksikön edustajan lisäksi edustajia muista ministeriöistä sekä usein myös eduskunnan perustuslakivaliokunnan jäsen. Kansallinen ihmisoikeusinstituutio osallistuu myös niin raportointiin kuin kuulemistilaisuuksiin itsenäisesti.

24 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/seuranta/maaraaikaisraportointi-yk-en/> ja <https://um.fi/ihmisoikeussopimukset-ja-raportit>

Raportin tutkinnan jälkeen komitea tekee johtopäätöksensä ja antaa suosituksensa, joiden täytäntöönpanosta hallitus raportoi viimeistään seuraavassa määräaikaisraportissaan.

Komitean suositukset, määräaikaisraportit ja niihin liittyvä aineisto käännetään kansalliskielille (raportit valikoiden), julkaistaan mm. ulkoministeriön verkkosivuilla sekä jaetaan laajasti valtion- ja kunnallishallinnolle ja mm. kansalaisjärjestöille.

Joidenkin sopimusten osalta komitealle toimitetaan väliaikatietaa suositusten täytäntöönpanosta jo ennen seuraavan raportin antamista noin 6-12 kuukauden kuluttua suositusten antamisesta. Muiden osalta raportoidaan aikataulun mukaisesti seuraavalla raportointikierröksellä.

Kansalaisjärjestöjen osallistuminen raportointiin

Suomessa hallitus kannustaa kansalaisjärjestöjen aktiivista osallistumista ihmisoikeusraportointiin. Näin ei suinkaan ole kaikissa maissa. Suomessa raportin valmistelua aloitettaessa kansalaisjärjestöiltä pyydetään lausuntoja raportissa esille tuotavista teemoista. Raportin luonnosteluvaiheessa kansalaisjärjestöjen edustajat kutsutaan keskustelemaan ja kommentoimaan raportin sisältöä ennen sen viimeistelyä. Kansalaisjärjestöjä kannustetaan osallistumaan myös niin sanottuun varjoraportointiin ja toimitettavaan rinnakkaisraporttinsa suoraan sopimusvalvontaelimille.

Ihmisoikeuskeskus osaltaan edistää kansalaisjärjestöjen osallistumista tiedottamalla aikatauluista ja järjestämällä tilaisuuksia sekä koulutusta tarpeen mukaan raportointiprosesseista.

Ihmisoikeussopimukset, joista Suomi raportoi YK:lle

- Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (1965) (CERD)
- Kansalaisyhteisö- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966) (CCPR)
- Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966) (CESCR)
- Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1979) (CEDAW)
- Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (1984) (CAT)
- Yleissopimus lapsen oikeuksista (1989) ja sen lisäpöytäkirjat (CRC)
- Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (2006) (CRPD)
- YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu (UPR) määräajoin

Ihmisoikeussopimukset, joista Suomi raportoi Euroopan neuvostolle

- Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus (1995) (FCNM)
- Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja (1992) (ECRML)
- Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja (1996) (ESC)
- Yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (2011) (nk. Istanbulin sopimus)
- Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) valvoo teemoittain määräajoin EN:n jäsenvaltioita

4. Uudistukset määräaikaisraportoinnissa ja seurannan kehittäminen

Seurannan kehityssuuntia

- seurannan tulosten parempi saatavuus (uudet tietokannat, ristiin indeksoiminen jne.)
- yhdistetyt raportointisyklit
- uudistetut raportointimenettelyt
- paremmin kohdistetut suositukset

YK:n ja Euroopan neuvoston määräaikaisraportointi kehittyi. Jäsenvaltioita on jo pitkään vaivannut raportointiuupumus sekä yleinen aiempaa kielteisempi tai piittaamattomampi suhtautuminen ihmisoikeuksiin, niihin liittyviin kansainvälisoikeudellisiin velvoitteisiin ja niiden täytäntöönpanosta raportointiin. Raportteja jätetään myöhässä tai niitä ei lainkaan toimiteta käsittelyyn. Tämä osaltaan vaikeuttaa valtioiden ajantasaista tarkastelua sopimusvalvontaelinten toimesta. Seurantajärjestelmän toimivuus ja uskottavuus kärsivät. Siksi eri toimijoiden on ollut pakko pohtia uusia toimintatapoja.

Osalla Euroopan neuvoston sopimuksia raportointisykli on niin lyhyt, että edelliset suositukset ovat tuskin saapuneet, kun on jo uuden raportin määräaika. Vuonna 2018 vähemmistöpuiteyleissopimuksen (FCNM) ja kieliperuskirjan (ECRML) raportointia yhtenäistettiin niin, että esim. Suomi raportoi niistä samanaikaisesti viiden vuoden välein vuodesta 2023 alkaen.

Perinteisessä raportoinnissa YK:lle jäsenvaltiot, kansalliset ihmisoikeusinstituutit ja kansalaisjärjestöt toimittavat raporttinsa määrättyinä ajankohtana komitealle. Tämän jälkeen komitea tutkii raportteja ja muuta aineistoa ja laatii niiden perusteella hallitukselle kuulemistilaisuudessa esiin nostettavien teemojen kysymyslistan (list of issues). Hallitus ja muut kansalliset toimijat voivat vastata kirjallisesti sekä hallitus ja kansallinen ihmisoikeusinstituutio myös suullisesti komitean edessä.

Viime vuosina osa YK:n sopimusten täytäntöönpanoa valvovista komiteoista on ottanut käyttöön ns. yksinkertaistetun raportointimenettelyn. Yksinkertaistetussa raportointimenettelyssä komitea toimittaa hallituksella teemojen kysymyslistan (list of issues prior to reporting, LOIPR), johon annetut hallituksen vastaukset muodostavat määräaikaisraportin. Näin komitea voi ennalta ohjata raportin sisällön teemoja. Kansalliset ihmisoikeusinstituutit ja kansalaisjärjestöt voivat pyrkiä lausunnoillaan vaikuttamaan listan teemoihin mutta myös itse kuulemistilaisuudessa esiin nostettaviin teemoihin hallituksen raportin toimittamisen jälkeen. Uudistettu raportointi on hallitukselle helpompi ja komitea saa tietoa toivomistaan ajankohtaisista teemoista, joskin se lisää komitean työ määrää. Suomi on hyväksynyt yksinkertaistetun menettelyn KP-, TSS- ja CAT- sopimusten osalta.

Komiteat ovat kehittämässä ja yhtenäistämässä toimintatapojaan paremman kokonaiskuvan saamiseksi ja ajantasaisemman raporttien käsittelyn mahdollistamiseksi. Mm. tässä auttavat erilaiset tekniset ratkaisut kuten YK:n Universal Human Rights Index²⁵, CCPR-info järjestön tietokannat²⁶ sekä mm. kehitteillä olevat YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston National Recommendation Tracking Database (NRTD)²⁷ ja YK:n valvontaelinten suositukset myös kattava Euroopan perusoikeusviraston European Fundamental Rights Information System (EFRIS)²⁸. Komiteoiden keskinäinen yhteistyö tulee myös lisääntymään ja tarkentumaan meneillään olevan sopimusvalvontaelinten uudistusprosessin (Treaty Body Reform 2020²⁹) seurauksena³⁰.

25 <https://uhri.ohchr.org/en/summary/country>

26 <http://ccprcentre.org/country/finland>

27 https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/UPR/National_Mechanisms_Reporting_Follow-up.pdf

28 <https://fra.europa.eu/en/project/2018/eu-fundamental-rights-information-system-efris/monitoring-mechanisms>

29 <https://www.geneva-academy.ch/tb-review-2020>

30 <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRTD/Pages/TBStrengthening.aspx>

5. UPR - Yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu³¹

Määräaikaisraportoinnin lisäksi YK:n ihmisoikeusneuvoston istunnossa on vuodesta 2006 lähtien toteutettu yleismaailmallista määräaikaistarkastelua (Universal Periodic Review, UPR). UPR on valtioiden välinen poliittinen vertaistarkastelumekanismi, eikä sitä voi verrata YK:n sopimusvalvontaelinten tekemään valvontaan. Tarkastelu pohjautuu valtion omaan kansalliseen raporttiin, YK:n ihmisoikeusmekanismeilta saatuihin tietoihin sekä kansallisen ihmisoikeusinstituution, kansalaisjärjestöjen ja muiden toimijoiden raportteihin.

UPR-prosessissa neljän ja puolen vuoden välein kaikki YK:n jäsenvaltiot voivat esittää kysymyksiä käsittelyn kohteena olevalle jäsenmaalle sen ihmisoikeustilanteesta ja antaa suosituksia ihmisoikeuksien edistämiseksi ja suojelemiseksi ko. valtiossa. Tarkastelun koh-

teena oleva valtio voi joko hyväksyä (accept) suositukset tai ottaa ne tiedoksi (note). Ulkoministeriö koordinoi Suomen kansallisen raportin laatimisen sekä valmistautumisen Suomen tarkasteluun.

UPR-prosessin kolmas kierros käynnistyi toukokuussa 2017 ja kestää vuoteen 2021 asti. Suomen ihmisoikeustilannetta tarkasteltiin kolmannen kerran YK:n ihmisoikeusneuvoston alaisen UPR-työryhmän (Universal Periodic Review, UPR) 27. istunnossa Genevessä toukokuussa 2017. Suomi sai 70 valtiolta yhteensä 153 suositusta.³² Suomi antaa puoliväliraportin marraskuussa 2019. Suositusten yhtymäkohtia kestävä kehityksen tavoitteisiin voi tutkailla mm. UPR-SDG Data Explorer -tietokannassa.³³

Ihmisoikeuskeskus kansallisen ihmisoikeusinstituution (NHRI) edustajana osallistui prosessiin ensimmäistä kertaa antamalla raportin Suomen yleismaailmallista määräaikaistarkastelua (UPR) varten vuonna 2017³⁴.

31 <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/seuranta/upr-yk-yleismaailmallinen-maaraa/>, <https://um.fi/suomi-yk-n-ihmisoikeustarkastelussa-2017> ja <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/UPRMain.aspx>

32 <https://www.upr-info.org/en/review/Finland>

33 <http://upr.humanrights.dk/taxonomy/term/414>

34 <https://bit.ly/2TyRbBN>

6. Yksilövalitukset ja järjestökantelut kansainvälisille lainkäyttö- ja tutkintaelimille

Jos suomalainen viranomainen toiminnallaan loukkaa henkilön ihmisoikeussopimuksella turvattua ihmisoikeutta ja kaikki kotimaiset oikeuskeinot on käytetty (yleensä asia on joko ratkaistu tai valituslupaa ei ole annettu KKO:ssa tai KHO:ssa), voi yksityinen henkilö tai oikeushenkilö tehdä ihmisoikeusvalituksen Suomen valtiota vastaan.

Ihmisoikeusvalituksia käsitellään YK:n ja Euroopan neuvoston alaisissa lainkäyttö- ja tutkintaelimissä. Näiden toimivalta perustuu kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, jotka Suomi on allekirjoittanut ja saattanut kansallisesti

voimaan. Ulkoministeriö vastaa Suomen valtion edustamisesta kansainvälisissä ihmisoikeuksia käsittelevissä lainkäyttö- ja tutkintaelimissä.

Kansainvälisten lainkäyttö- ja tutkintaelimien antamat ratkaisut yksilövalituksiin ja järjestökanteluihin samoin kuin niiden täytäntöönpanoa valvovien elimien toiminta sisältää yksittäistapauksen ratkaisun lisäksi myös yleisemmin tärkeitä periaatteita ja tulkintoja.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen³⁵ loukkaamista koskevia yksilövalituksia tutkii Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT). Euroopan

35 <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>

sosiaalisten oikeuksien komitea³⁶ käsittelee uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan³⁷ nojalla tehtyjä järjestökanteluja, joita voivat tehdä työmarkkinaosapuolet sekä kansalaisjärjestöt, mutta eivät yksityishenkilöt.

Ihmisoikeustuomioistuimen lopullinen tuomio on vastaajavaltiota oikeudellisesti sitova. Jos Euroopan ihmisoikeussopimusta on rikottu, tuomioistuimella on valta määrätä sopimusta rikkonut valtio maksamaan valittajalle hyvitystä, joka voi sisältää esimerkiksi vahingon- ja oikeudenkäyntikulujen korvauksen. Suoraa kotimaisen päätöksen purkavaa tai muuttavaa vaikutusta ei näillä ratkaisuilla ole. Muiden sopimusvalvontaelinten osalta ratkaisut ovat suositusluontoisia ja moraalisesti sitovia.

YK:n ihmisoikeussopimusten määrittelemien oikeuksien loukkauksia käsitellään Suomen osalta seitsemässä YK:n alaisessa komiteassa³⁸.

- Rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CERD-komitea)
- Ihmisoikeuskomitea (CCPR-komitea)
- Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea (CESCR-komitea)
- Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW-komitea)
- Kidutuksen vastainen komitea (CAT-komitea)
- Lapsen oikeuksien komitea (CRC-komitea)
- Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea (CRPD-komitea)

Ihmisoikeusloukkauksia käsitellään sopimusvalvontaelinten lisäksi YK:ssa myös muutamien muiden tahojen toimesta. Niiden päätehtävänä ei ole kuitenkaan valitusten käsittely, vaan maatilanteiden ja yleisten trendien paljastaminen. Näissä työryhmissä ja komiteoissa on vireillä Suomea koskevia prosesseja hyvin harvoin.

Monissa maissa on viime vuosina lisääntynyt kriittinen keskustelu kansainvälisten sopimusvalvontaelinten ratkaisujen merkityksestä ja erityisesti EIT:n ratkaisujen sitovuudesta kansallisesti. Kehitys on huolestuttava ja sillä pyritään murtamaan kansainvälistä valvontajärjestelmää mikä puolestaan mahdollistaa oikeusvaltioperiaatteen heikkenemisen ja kansalaisten ihmisoikeuksien toteutumisen rapautumisen. Suomi tukee vahvasti mm. EIT:n toimintaa, on mukana uudistamassa sen toimintaa sisältä päin ja kaikin keinoin edistää sen oikeudellisen sitovuuden jatkumista.

³⁶ <https://www.coe.int/en/web/turin-european-social-charter>

³⁷ <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2002/20020080>

³⁸ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/TreatyBodies.aspx>

Liite 1.

Ihmisoikeuskeskuksen henkilöstö vuonna 2018

Johtaja

Sirpa Rautio, Ihmisoikeusvaltuuskunnan puheenjohtaja (2012-2016, 2016-2020)

Asiantuntijat

Mikko Joronen, vammaisten henkilöiden oikeudet (2016-)

Kristiina Kouros, ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus, yritysten yhteiskuntavastuu (2012-)

Leena Leikas, Ihmisoikeusvaltuuskunnan sihteeri, seuranta (2012-)

Avustavat asiantuntijat ja harjoittelijat

Elina Hakala, ma. avustava asiantuntija (1.12.2013-31.10.2017) ja kansainvälisten asioiden koordinaattori (1.11.2017- 31.10.2019)

Emilia Hannuksela, harjoittelija (12.12.2016-12.3.2017) ja ma. avustava asiantuntija (13.3.2017-31.3.2018)

Tuija Kasa, harjoittelija (1.5.-31.10.2017) ja ma. avustava asiantuntija (1.11.-30.6.2018)

Liite 2.

Vammaisten henkilöiden ihmisoikeuskomitean jäsenet

1. **Kalle Könkkölä**, puheenjohtaja, Kynnys ry (k. 11.9.2018)
2. **Elina Nieminen**, varapuheenjohtaja, Invalidiliitto
3. **Markku Jokinen**, jäsen, Kuurojen liitto
4. **Antti Teittinen**, jäsen, Kehitysvammaliitto
5. **Riku Virtanen**, jäsen, Åbo Akademin Ihmisoikeusinstituutti

Maaliskuussa 2018 VIOK:ia täydennettiin viidellä Ihmisoikeusvaltuuskunnan ulkopuolisella jäsenellä

6. **Sanna Ahola**, ulkopuolinen asiantuntija, THL
7. **Milla Ilonen**, ulkopuolinen asiantuntija, ASPA-säätiö
8. **Tommi Kivimäki**, ulkopuolinen asiantuntija, Me itse ry.
9. **Pirkko Mahlamäki**, ulkopuolinen asiantuntija, Vammaisfoorumi ry
10. **Tytti Matsinen**, ulkopuolinen asiantuntija, Felm
11. **Mikko Joronen**, asiantuntijajäsen, Ihmisoikeuskeskus
12. **Minna Verronen**, asiantuntijajäsen, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia

Liite 3.

Ihmisoikeusvaltuuskunnan jäsenet 2016-2020

1. **Aarnio Reijo**, tietosuojavaltuutettu
2. **Hakonen Kimmo**, kansliapäällikkö, oikeuskanslerinvirasto
3. **Kurttila Tuomas**, lapsiasiavaltuutettu
4. **Maarianvaara Jukka**, tasa-arvovaltuutettu
5. **Pimiä Kirsi**, yhdenvertaisuusvaltuutettu
6. **Sakslin Maija**, eduskunnan apulaisoikeusasiamies
7. **Sanila-Aikio Tiina**, puheenjohtaja, Saamelaiskäräjät

8. **Arajärvi Pentti**, OTT, professori (2016 em.), Helsingin yliopisto, dosentti, Itä-Suomen yliopisto
9. **Bruun Niklas**, OTT, professori, Hanken Svenska handelshögskolan
10. **Castrén Elina**, OTK, VT, toiminnanjohtaja, Pakolaisneuvonta ry
11. **Grundström Elina**, puheenjohtaja, Julkisen sanan neuvosto JSN
12. **Heinämäki Leena**, OTT, vanhempi tutkija, Pohjoisen ympäristö- ja vähemmistöoikeuden instituutti (PYVI), Arktinen keskus, Lapin yliopisto
13. **Hetemäki Inka**, vaikuttamis- ja ohjelmatyönjohtaja, Suomen UNICEF ry
14. **Hänninen Juha**, ylilääkäri, Terhokodin johtaja
15. **Iivonen Esa**, johtava asiantuntija, Mannerheimin Lastensuojeluliitto MLL
16. **Jokinen Markku**, toiminnanjohtaja, Kuurojen Liitto ry
17. **Kallioniemi Arto**, TT, KM, HuK, didaktiikan professori, Helsingin yliopisto
18. **Karanki Antti**, puheenjohtaja, Trasek ry
19. **Kivistö Kalevi**, ministeri, Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry
20. **Koivuranta Eija**, toimitusjohtaja, Väestöliitto ry
21. **Kumpula Kristiina**, pääsihteeri, Suomen Punainen Risti SPR
22. **Könkkölä Kalle**, toiminnanjohtaja, Kynnys ry (k. 11.9.2018)
23. **Laajapuro Niina**, ihmisoikeustyön johtaja, Amnesty International Suomi
24. **Markkula Heli**, asiantuntija, Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry
25. **Mattila Kaari**, pääsihteeri, Ihmisoikeusliitto
26. **Merelahti Petri**, TT, arkipiispan teologinen erityisavustaja, Suomen ev.lut. kirkko
27. **Nieminen Elina**, lakimies, Invalidiliitto ry
28. **Nykänen Eeva**, OTT, johtava asiantuntija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL
29. **Paloranta Paula**, OTL, VT, pääsihteeri, Keskuskauppamari
30. **Pirjatanniemi Elina**, johtaja, valtiosääntöoikeuden ja kansainvälisen oikeuden professori, Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti
31. **Rautiainen Pauli**, HTT, julkisoikeuden professori, valtiosääntöoikeuden dosentti, Tampereen yliopisto
32. **Sajantila Antti**, LT, professori, oikeuslääketieteen erikoislääkäri, Helsingin yliopisto
33. **Sasi Kimmo**, VT, diplomiekonomi, LL.M. neuvonantaja
34. **Shafae Hamed**, palveluneuvoja, Helsingin kaupungin kanslia
35. **Sulin Ida**, OTT, VT, lakimies, Suomen Kuntaliitto ry
36. **Teittinen Antti**, tutkimuspäällikkö, dosentti, Kehitysvammaliitto ry
37. **Tontti Jarkko**, kirjailija, OTT, VT
38. **Virtanen Riku**, itsenäinen tutkija, opiskelija

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi